

PREDHOVOR

Vážení slovenčinári, kolegovia, žiaci, rodičia a priatelia literatúry,

asi by bolo zvláštne, keby som ako učiteľ slovenského jazyka a LITERATÚRY nenapísal po *Kompendiu slovenčiny* a *Cvičebnici* aj publikáciu, ktorá by sa zaoberala druhou zložkou nášho celoslovenského vyučovacieho predmetu - literatúrou. V našom systéme školstva sú jazyk, sloh a literatúra spojené do jedného tematického celku, hoci sa tieto zložky na reálnom vyučovaní zvyčajne vyčleňujú a niekedy aj izolujú, čo je nesprávne. Ich prepojenie iste súvisí aj s tým, že najmä slovenská literatúra bola vždy pozadím napredovania slovenského jazyka, jeho dejín a budovania svojbytnosti Slovákov. Aj preto je veľmi dôležité poznať literárne diela, ktoré hýbali našou históriou. Samozrejme, v kontexte blízkej i vzdialenej svetovej literatúry, ktorá nám neraz bola vzorom i hnacou silou. Napokon literatúra súvisí aj so slohom, keď imitácia umeleckého jazyka rozvíja verbálnu i myšlienkovú tvorivosť žiakov a fantáziu.

Literatúra v našom školstve nie je však vnímaná iba z hľadiska histórie a z hľadiska svedectva o vzniku a obrodzovaní slovenského národa. Literatúra je aj prostriedkom výchovy žiakov, budovania ich kultúrnosti a prostriedkom hľadania paralel medzi realitou a literárnou fikciou. Teda literatúra sa môže stať akýmsi prototypom, vzorom, návodom pre človeka a jeho život.

V rámci bežného vyučovania sa skúmajú spôsoby vzniku, vnímania a interpretácie literárneho, umeleckého i vecnejšieho textu. Skúmajú sa teda rôzne aspekty, ktoré vplývajú na výslednú podobu (najmä) umeleckého textu a na to, ako tieto aspekty vplývajú na prijatie a interpretáciu diela adresátom. Vedenie žiakov k pochopeniu diela má zámer, aby žiaci dospeli k poznaniu v tom najširšom zmysle slova. Aby dokázali dešifrovať posolstvá literárneho diela napísané špecifickým jazykom. To sa analogicky dá potom využiť pri vnímaní rôznych i neumeleckých textov. Kto dokáže pochopiť zložitý literárny text, dokáže sa úspešne „ponoriť“ napr. do textu z legislatívy.

Kompendium literatúry - príručka pre žiakov, učiteľov a priateľov vyučovania literatúry vznikla s podobnými cieľmi ako moja prvá príručka - *Kompendium slovenčiny*. Prvým z nich je podať podstatu vyučovania literatúry prostredníctvom komplexnej teórie, ktorá pomôže žiakom pochopiť ju a pedagógom poskytne pomoc na jednom mieste. V jednej publikácii sú jasne formulované poznatky o literárnych, literárnovedných či literárnových aspektoch vyučovania literatúry. V neposlednom rade je literárne kompendium cenným nástrojom aj pre rodičov, ktorí majú časový odstup od sedenia v školských laviciach, no radi by pomohli svojim deťom s vysvetlením učiva, s využívaním poznatkov o literatúre alebo (aj) s vnímaním literárnych diel. V neposlednom rade je táto publikácia užitočná aj pre študentov slovakistiky, najmä pre budúcich učiteľov.

Kompendium literatúry je, podobne ako *Kompendium literatúry*, osobitne užitočné pre študentov maturitných ročníkov, ktorí neraz k literatúre pristupujú formou memorovania, nerozumejú špecifikám umeleckého štýlu, sústreďujú sa na obsahy diel a zháňajú si bez potrebného triedenia akékoľvek zbytočné zdroje na učenie, ktorým buď nerozumejú, alebo sú príliš rozsiahle a z hľadiska prehlbovania poznatkov povrchné. Maturant má možnosť pripraviť sa na skúšku prostredníctvom mojej príručky formou samoštúdia alebo v sprievode pedagóga tak, aby bol motivovaný spoznávať svet literatúry inak ako iba prvoplánovo, pamätovo či encyklopedicky.

Druhým mojím cieľom je komplexnosť, čo je však pri reflexii literatúry, teórii literatúry a interpretácii umeleckých textov relatívny pojem. Najmä v súvislosti s tým, že vo svete kultúry

sú množstvá literárnych diel, ktoré stoja za pozornosť aj v rámci vyučovania SJL. Nie je možné ukončiť proces poznávania literatúry publikovaním absolútne kompletnej publikácie. Ani sa o to nebudem usilovať. Otvorím rôzne cesty, ktoré sa budem snažiť podať čo najúplnejšie. Aj z toho dôvodu bude mať *Kompendium literatúry* viac ako jeden diel.

Posledným mojím hlavným zámerom je, aby literárnovednú teóriu vždy sprevádzali názorné príklady a ukážky z rôznych literárnych diel, ktoré by dopĺňali výklad tak, aby boli teoretické poznatky dostatočne konkretizované. Nevyhýbam sa ani starším, ale ani úplne novým textom. Dôležité je, aby si čitatelia prepojili teóriu vždy s názornou aplikáciou v literárnom texte.

Vzácnymi zdrojmi na vznik tejto publikácie, okrem preštudovanej odbornej literatúry, boli predovšetkým moje skúsenosti z vyučovania slovenského jazyka na základnej, strednej i vysokej škole. Výraznou inšpiráciou boli a sú aj moji žiaci a študenti, ktorí si vyžadovali prístupnosť literatúry takou formou, aby sa im nezdala nudná a nezaujímavá. Určite bol závažným podnetom k tvorbe *Kompendia* aj nedostatok vhodného učebného materiálu, resp. nutnosť využívať mnohé dokumenty, aby som žiakom poskytol dostatočnú teoretickú reflexiu doplnenú názornými ukážkami. Nedalo sa mi v prípravách na vyučovanie spoľahnúť ani na často nekvalitné učebnice literatúry. V takomto stave sú mnohí žiaci nútení písať si poznámky, čo sa však vracia do prednáškového výkladu učiva, čím sa zužuje časový priestor na diskusiu o literatúre a jej rôznych predmetových i mimopredmetových zložkách.

Príručka teda nemá v súčasnosti určený počet dielov, je otvorená. Jej základný obsah však tvorí (resp. bude tvoriť) teória literatúry, štylistika umeleckého textu, dejiny literatúry, literárne druhy a žánre a interpretácie literárnych diel, ktoré sú frekventované vo vyučovaní SJL na základných a stredných školách. V budúcnosti bude rovnako ako v prípade *Kompendia slovenčiny* súčasťou tejto publikácie aj cvičebnica.

Príručka, ktorú vám predkladám, sa má líšiť od klasických učebných textov a podobných príručiek. Vychádza z povinného štátneho vzdelávacieho programu, no v mnohých témach ho presahuje (zdokonaľuje) s cieľom ponúknuť modernejší, komplexnejší a hlavne zrozumiteľný prístup k vyučovaniu literatúry. Neprehliadnuteľnou súčasťou sú *Poznámky na okraj*, ktoré obsahujú zaujímavosti, menej dôležité informácie alebo metodické poznámky, prípadne poznámky o mýtoch vo vyučovaní literatúry.

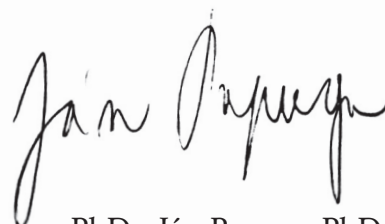
Dovoľte mi touto cestou poďakovať sa recenzentkám, Mgr. Gabriele Kratochvílovej, PaedDr. Beáte Pácalovej a PaedDr. Silvii Hajdúovej, ktoré odbornými pripomienkami zvýšili hodnotu môjho textu a inšpirovali ma k ďalším postrehom v jeho tvorbe. Nemôžem nespomenúť aj svojich vyučujúcich, ktorí ma ako tínedžera viedli k spoznávaniu literatúry na základnej a strednej škole, ďakujem teda nezabudnuteľným pani učiteľkám, Mgr. Jolane Dudáčovej a Daniele Balašovej. Akademicky povýšili moje spoznávanie literatúry pedagógovia z Katedry slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Vďaka nim som prenikol do podstaty literatúry, bol som motivovaný rozmýšľať o literatúre v súvislostiach a prenikol som do systému literárneho a literárnovedného sveta. Menovite ďakujem vysokoškolským pedagógom doc. PhDr. Zuzane Kákošovej, CSc., prof. PhDr. Miloslavovi Vojtechovi, PhD., prof. PhDr. Jánovi Zamborovi, CSc., prof. PhDr. Ladislavovi Čúzymu, CSc., doc. PhDr. Petrovi Darovcovi, PhD., doc. PhDr. Andrei Bokníkovej, PhD. a doc. PhDr. Michalovi Babiakovi, CSc. a doc. PhDr. Jurajovi Hamarovi, CSc. z Katedry estetiky Filozofickej fakulty UK. Títo ľudia mi sprostredkovali literárne kompetencie, ktoré využívam doteraz aj vo svojej beletristickej tvorbe.

Kompendium venujem neformálnemu združeniu, ktoré funguje na Facebooku pod názvom *Spoločenstvo slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny*. Jeho členovia sú pre mňa nekonečnou inšpiráciou aj vďaka mnohým konštruktívnym a odborným diskusiám, ktoré v skupine

a neraz aj zoči-voči vedieme.

Na akékoľvek pripomienky z vašej strany sa budem tešiť, pretože spoluautormi mojej príručky a podnecovateľom mojich aktivít sú predovšetkým šíritelia, používatelia a milovníci slovenského jazyka a literatúry.

Kolegovia, žiaci a priatelia literatúry, verím, že sa veľké ciele tejto publikácie naplnia a prostredníctvom nej zmeníme pohľad na umeleckú literatúru u našich žiakov. A najmä na jej vyučovanie, ktorého problémy vyplývajú z nesprávneho nastavenia pedagogických dokumentov, ktoré dlhodobo nenapĺňajú požiadavky moderného vyučovania v 21. storočí.

PhDr. Ján Papuga, PhD.
E-mail: janpapuga@gmail.com
FB: Ján Radomil Papuga
Web: <http://janpapuga.sk/>

Zoznam skratiek:

KL - Kompendium literatúry (táto kniha)

KS - Kompendium slovenčiny (iná kniha autora)